
ДЪРЖАВНИ ЛОСТОВЕ ОТНОСНО УПРАВЛЕНИЕ НА ФИРМЕНАТА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ

ИВАНЕЛА Я. МИХАЙЛОВА *

GOVERNMENT LEVERS FOR MANAGEMENT OF COMPANY INDEBTEDNESS

IVANELA Y. MIHAYLOVA

***ABSTRACT:** The state implements, organizes and funds the activities related with satisfaction of public demands, and on the other hand – it regulates economy and provides the conditions for economic stability. In both cases, the final goal is to increase and preserve the wealth and thus, to increase the welfare of the nation and the separate individuals; thus company indebtedness is also reduced. The European funds and national budget are the main government levers for management of company indebtedness.*

***KEYWORDS:** company indebtedness, funding, government expenditures, state budget*

Държавата осъществява, организира и финансира дейностите, свързани със задоволяване на публичните потребности, а от друга страна – регулира икономиката и осигурява условията за нейната стабилност. Крайната цел и в двата случая е увеличаване и съхраняване на богатството и на тази база – повишаване на благосъстоянието на нацията и на отделните индивиди, така намалява и фирмената задлъжнялост. Фирмената задлъжнялост става опасна, когато от нея следва освобождаване на персонал, спиране на инвестициите или свиване на стокообмена. За замръзналата инвестиционна активност през последните години говори спадът на дългосрочните кредити на фирмите, които в момента предпочитат да вземат пари назаем за малко време и да погасят своите временни задължения.

Статистиката сочи, че в последните месеци на 2012-а година задълженията на родните фирми са били с 62 на сто по-големи от собствения им капитал, което говори за декапитализацията им. Притеснителен показател е фактът, че приходите на фирмите изостават в размера на задълженията им, което говори, че с тези си печалби компаниите не могат да погасяват кредитите си [4]. Счита се, че размерът на задлъжнялостта сам по себе си не е толкова тревожен. Заместник-председателят на Българската стопанска камара Камен Колев посочва, че колкото повече работи една икономика, толкова по-голяма е тази задлъжнялост, включително и междуфирмената. По-тревожното е това, че вече близо 80% от тези междуфирмени дългове са просрочени, забавени са плащанията по тях. Именно това протакане блокира възможностите за по-висок растеж в икономиката [5]. Камен Колев посочва още, че съществува феномен - по принцип държавата е слабо задлъжняла - борчът ѝ се съизмерва със 17-18% от БВП. Но това контрастира с една свръхзадлъжнялост на корпоративния сектор, където надхвърля 200% от БВП. Вредното ѝ влияние е много по-силно, отколкото забавените плащания от държавата [5].

Безспорен е фактът, че следва да се предприемат конкретни мерки за намаляване на корпоративната задлъжнялост.

За да подпомогне положението на нефинансовите предприятия държавата трябва да

---

* Ивanela Янкова Михайлова, студент в ШУ „Епископ Константин Преславски“, ivanela_mihaylova@abv.bg

подобри законодателството си и да бъде коректен платец. След преглед на натрупаните задължения на държавата и общините са направени предложения за ускоряване на процеса на разплащане и за намаляване на просрочените задължения в съответствие с Директивите на ЕС за борбата със закъснелото плащане.

Спешните мерки са необходими за подобряване и на достъпа до финансиране. Според експерти посоченото ще доведе до вливане на свеж ресурс в междуфирмената задлъжнялост. Един от лостовете е усвояването на повече евросредства. Не на последно място, трябва да се динамизира разплащането на държавата и на общините с бизнеса по изпълнени обществени поръчки [5]. Не е тайна, че още проектодоговорите, които предлага възложителят, съдържат възможности за забавено плащане. Не са малко случаите, когато възложителите предлагат срокове на плащане, примерно шест месеца след изпълнение на поръчката или след фактуриране. А междувреме бизнесът вече трябва да се разплаща, но няма плащане насреща. Посоченото потвърждава тезата, че трябва да се изпълни европейската директива за забавените плащания, която определя, че не може да се договарят срокове за плащане, по-дълги от един месец, между всякакви търговски субекти, включително и държавни и частни. За съжаление никой не следи именно злоупотребата с това изискване, а пренебрегването му създава и предпоставка за корупция.

Както вече беше посочено държавата осъществява, организира и финансира дейностите, свързани със задоволяване на публичните потребности, а от друга страна – регулира икономиката и осигурява условията за нейната стабилност. Публичните потребности могат да бъдат определени най-общо като потребности, чието задоволяване не е по финансовите възможности на отделния индивид, например: поддържане на вътрешния ред и сигурност в страната; правораздаване; създаване, поддържане и обновяване на инфраструктурата и т.н. В своята дейност държавата извършва и определени разходи. Държавните разходи са разходи от държавния бюджет, които имат следното предназначение:

- финансиране на публичните потребности]
- осъществяване на държавната намеса в икономиката [1].

Съществува тенденция държавните разходи да нарастват в дългосрочен план. Нужно е обаче да се спре безконтролният им ръст, тъй като ресурсите в икономиката са оскъдни. Производствените фактори, вложени в публичното стопанство, са отнети от частното посредством данъчното облагане. Ето защо ефективното им използване в публичния сектор е много отговорен проблем. Разходните програми в публичното стопанство, за разлика от тези в частното, влияят на много по-голяма група от хора.

В условия на пазарна икономика, икономическата област е сфера за действия на частния капитал и предприемачество. Независимо от това, държавата винаги се е занимавала и със стопанска дейност в различни мащаби. Участието на държавата в икономиката е израз на икономическата ѝ функция, която намира израз в следните нейни дейности:

- насочва средства за развитие на нерентабилни и губещи отрасли за частния бизнес ;
- участва в икономиката чрез системата на държавните поръчки, особено в областта на военното производство, пътища, комуникации, съобщения;
- държавни разходи за развитие на техническия прогрес, нови технологии и отделни региони;
- огромни държавни разходи и инвестиции има и в Министерството на околната среда, Министерството на земеделието и Министерството на транспорта.

Разходите за икономическо регулиране могат да се подразделят на две групи - преки и косвени разходи.

Преките разходи са държавни инвестиционни разходи със структурно, регионално и екологическо предназначение и различни форми за подпомагане на частния бизнес.

Косвените разходи са под формата на многобройни данъчни привилегии и облекчения и се наричат фискални разходи.

Към държавните разходи се включват разходи за социални потребности, разходи за образование и наука, разходи за здравеопазване, разходи за държавно управление, разходи за околната среда [7].

Характеристиката на държавните разходи се свежда до следното:

- те са важен макро показател за частта от създадения БВП, която се разходва от държавата;
- важен икономически лост за корекция на пазарните дефекти;
- важен икономически лост за стабилизация на икономиката;
- съдействат за увеличаване на доходите на населението, а оттука на жизнения му стандарт и благосъстояние.

Изразходването на държавни средства е подчинено винаги на конкретни цели и задачи - стимулиране, развитие, регулиране, управление и дестимулиране. Всички тези процеси дават съдържание на понятието "държавно финансово въздействие", което представлява събирането на ресурси в държавния бюджет и тяхното изразходване под формата на държавни разходи.

При всички случаи най-общо държавното финансово въздействие се изразява или в стимулирането на даден отрасъл, или в задържането му. Но в условията на децентрализирана икономика нещата стоят по-особено. Чрез държавните разходи също се въздейства върху определени цели, но ограничаването на финансирането не винаги означава задържане развитието на отрасъла. Спирането на финансирането за даден отрасъл може да означава, че той се самоиздържа и това не оказва влияние върху развитието му. В такъв случай държавното финансово въздействие трябва да се изразява чрез приходната система. По отношение на възпроизводството на работната сила, държавните разходи запазват своята задържаща и стимулираща роля и в условията на пазарна икономика. Следователно държавното финансово въздействие трябва да се търси в две насоки:

- въздействие върху производството;
- въздействие върху трудовите ресурси.

В условията на пазарна икономика въздействието върху производството е свързано най-вече с изграждането на нови производства и осигуряването на необходимите условия за тяхното съществуване.

По отношение за развитието на човешката личност, тя става основен обект на социалната политика и тук държавните разходи бележат най-висок ръст.

В условията на децентрализирана икономика се забелязва едно преструктуриране на държавните разходи. Това се изразява във факта, че фирмите сами трябва да осигуряват средства за икономиката, т.е. държавата трябва все по-малко да се ангажира с развитието на производството и акцентът да падне върху социалната политика, като вътре в социалната политика най-голям дял заемат разходи за образование и здравеопазване [6].

Правителството, с цел да отговори на динамичните процеси в икономиката, актуализира Националната програма за реформи за 2014 г. Актуализацията се изготвя в рамките на засиленото наблюдение на икономическите политики в ЕС – Европейския семестър за 2014 г. като отразява насоките в Годишния обзор за растежа за 2014 г.

В документа - Национална програма за реформи на Република България в изпълнение на стратегията „Европа 2020“. Актуализация за 2014 г., се описват предприети от правителството стабилизационни мерки, застъпени в Управленската програма „Държавност, развитие, справедливост“. Мерките са в отговор на специфичните за страната препоръки на Европейския съвет за 2013 г., както и действия, свързани с ускоряване провеждането на

структурни реформи. Заложените в програмата мерки адресират и установените предизвикателства в задълбочения преглед за България по процедурата по макроикономически дисбаланси в изпълнение на Регламент 1176/2011 относно предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси.

Усилията на правителството са фокусирани върху подобряване на бизнес средата и намаляване на административната тежест, засилване на социалните аспекти на политиките, включително борба с младежката безработица и намаляване на регионалните различия. Успоредно с това са подготвени редица подобрения в нормативната рамка в посока на увеличаване събираемостта на приходите в бюджета, ускорено усвояване на средствата от фондовете на ЕС, продължаващо оптимизиране на администрацията и фокусиране върху електронното управление. Положени са и усилия за предприемане на действия в области, в които реформите са най-наложителни и темпото им следва да бъде ускорено: повишаване ефективността на разходите в здравеопазването и подобряване на качеството на образователната система. В контекстът на инициативата на европейската комисия за насърчаване на постепенна реиндустриализация на ЕС, българското правителство разработва национална програма, която ще очертае визията, политиките и мерките, водещи до по-висока конкурентоспособност на икономиката. Основните политики, мерки и инициативи ще бъдат групирани в следните области: насърчаване развитието на високи технологии и внедряване на иновации; достъп до пазари; достъп до финансиране и човешки капитал и умения. България ще адресира настоящите предизвикателства, следвайки комплексен подход, който води до цялостно повишаване на качеството на публичните финанси, на отделните публични услуги и осигурява условия за дългосрочен икономически растеж. Този подход е подкрепен от силен политически ангажимент и управленска воля за спазване на фискална и бюджетна дисциплина. Документа се изготвя в съответствие с Конвергентната програма на Република България (2014–2017 г.).

По този документ в настоящия доклад се спираме по-подробно на изпълнението на специфичните за страната препоръки № 5 и № 6, а именно:

Специфична препоръка 5 „Да предприеме допълнителни мерки за подобряване на бизнес средата, като намали бюрокрацията, като изпълнява стратегия за електронно управление и като прилага законодателството за просрочените плащания. Да подобри качеството и независимостта на съдебната система и да са бори по-успешно с корупцията. Да подобри достъпа на малки и средни предприятия (МСП) и на новосъздадените предприятия до финансиране.”

Специфична препоръка 6 „Да ускори усвояването на фондовете на ЕС. Да гарантира правилното прилагане на законодателството за обществените поръчки, като разшири ex ante контрола, упражняван от Агенцията по обществени поръчки с цел предотвратяване на нередности.”

Избора на посочените препоръки не е случаен. Те пряко кореспондират с механизмите, които държавата прилага в отговор на ограничаване на фирмената задължнялост.

По отношение на *специфична за страната препоръка 5*:

Намаляване на бюрокрацията:

➤ До края на 2014 г. продължава изпълнението на Втори план за действие за намаляване на административната тежест. В плана са заложили 167 мерки в пет области, с които ще се постигне 20% намаление на административната тежест за бизнеса, представляващи 156 млн. евро спестени разходи за бизнеса годишно. Мерките са насочени към подаване на сведения по електронен и мрежов път, събиране на данни от други

държавни органи вместо от бизнеса, премахване на задължения, разработване на инструкции, опростяване на терминологията и намаляване на сложността на нормативните разпоредби;

➤ В периода август 2013 г. – февруари 2014 г. са приети три пакета с общо 138 мерки за намаляване на регулаторната тежест на национално и общинско ниво. Към момента са изпълнени 84 от всички мерки, които са идентифицирани съвместно с общините, неправителствени организации и министерства. Очакваният ефект от приложението на мерките е спестяване на гражданите и бизнеса на повече от 50 млн. лв. годишно;

➤ С изменения на Тарифата за държавните такси, са намалени таксите, събирани от Агенцията по вписванията за услуги по Търговския регистър, Регистър БУЛСТАТ и Имотния регистър. Намалението на таксите възлиза общо на 21%. С него годишно на гражданите и бизнеса се спестяват разходи в размер на около 4,1 млн. лв. С 20 на сто са намалени държавните такси на 4 услуги, в случаите когато услугите се предоставят по електронен път;

➤ Към март 2013 г. беше разработена Концепция за нов закон за таксите, включително оценка на въздействието на Концепцията в бюджетен и социално икономически аспект и отражение на Концепцията върху специалното законодателство. В процес на разработване е проект на нов Закон за държавните такси и необходимите за неговото приложение подзаконовни актове, който се очаква да приключи през месец септември 2014 г.;

➤ Понастоящем 22 мерки са включени в законопроекта, разглеждани от Народното събрание. Предложено е отпадането на такса за издаване на удостоверение за наличие или липса на задължение към общините, на категоризацията на самостоятелните заведения за хранене и развлечения, както и на изискванията за предоставяне на удостоверителни документи за данни и информация, които вече са събирани от други административни органи и организации;

➤ С приетите изменения на Административнопроцесуален кодекс започна мащабна административна реформа за въвеждане на комплексно административно обслужване. Предвижда се заявителят (гражданин, бизнес) да подава единствено заявление, без да носи други документи. Административните органи (в това число органите на съдебна власт и общините) се задължават да прилагат комплексно административно обслужване. Администрациите се задължават да предоставят по служебен път информацията, необходима на друга администрация за предоставяне на услуга, в тридневен срок. Разширява се достъпа до услугите чрез въвеждане на възможност за заявяване на услугата и по пощата, както и възможност за комбиниране на различните канали (електронен път, лицензиран пощенски оператор и на гише);

➤ Освен за опростяване и премахване на административната и регулаторна тежест се реализират и мерки за предотвратяване създаването на нова регулаторна тежест за гражданите и бизнеса. Мерките са свързани с въвеждане на задължителна оценка на въздействието на законодателни актове, приложение на разходоориентиран модел за определяне на общинските такси, както и разработване на стандарти за основни видове услуги, предоставяни на общинско ниво. Тези мерки са залегнали в Стратегията за развитие на администрацията до 2020 г.;

➤ С оглед на намаляване на административната и финансова тежест за бизнеса и подобряване спазването на данъчното законодателство, от началото на 2014 г. влезе в сила законодателна промяна, с която се въвежда облекчен режим на т.нар. „касова отчетност“ на регистрирани по ЗДДС лица. Мярката дава възможност лица, отговарящи на определени условия, да ползват облекчен режим за начисляване и внасяне на дължимия ДДС по доставки, а именно преди да са получили плащане по извършените от тях доставки на стоки

и услуги от клиентите си. Очакваните ефекти от нея са свързани с намаляване на междуфирмената задължнялост, подобряване ликвидността на МСП (Процедура по макроикономически дисбаланси 2014 г.), както и намаляване на данъчните измами.

Законодателство за просрочени плащания:

➤ Директива 2011/7/ЕС относно борбата със забавяне на плащанията по търговски сделки е транспонирана в българското законодателство с промени в чл.303а и чл.309а на Търговския закон от март 2013 г.;

➤ С актуализацията на бюджета за 2013 г.бяха разплатени 131.1 млн. лева просрочени плащания и задължения на държавата по вече сключени договори с бизнеса. От 1 юли 2013 г. се въведе строга отчетност в процеса на възстановяване на ДДС, като ежемесечно се контролира спазването на 30-дневния срок за възстановяване на ДДС. В резултат на това, възстановеният ДДС за декември 2013 г. е 542 млн. лв. срещу 239 млн. лв. за същия месец на предходната година, изплатените лихви по забавени плащания са ограничени до 25 млн. лв. за първото полугодие на 2013 г., а през второто полугодие възстановяването на ДДС се е извършвало в срок без изплащания на лихви за просрочия;

➤ За финансовото оздравяване и реструктуриране на държавните дружества в тежко финансово състояние е изготвен анализ от Министерство на финансите през септември 2013 г. и се работи по проект на Закон за управлението на държавните предприятия. Една от основните цели на законопроекта е промяна на политиката за изплащане на дивиденди от държавните предприятия в съответствие с актуалното им финансово състояние и инвестиционни планове. Това ще подобри управлението им и ще създаде предпоставки за спазване на законодателството за просрочени плащания;

➤ Задълженията на държавните и общински болници (търговски дружества) са около 340 млн. лв., като повече от 50% са към доставчици на лекарства и консумативи. При настоящата събираемост на осигурителни вноски и неравномерната натовареност на лечебните заведения в страната, се наблюдава забавяне в реимбурсирането на предоставените здравни услуги, а оттам и натрупване на задължения на болниците. Като основна мярка за предотвратяване натрупването на задължения от болниците е смяната на модела на пасивно реимбурсиране на здравните услуги с модел на стратегическо планиране на болничните разходи, представен в частта за здравната реформа;

➤ В изпълнение на решение на Министерския съвет от февруари 2014 г. в Националната статистическа програма за 2014 г. е включено изготвянето на тримесечно извадково изследване на финансовите активи и пасиви. С него ще се осигури информация за стойността в края на тримесечието на касовите наличности и депозитите в чужбина, притежаваните дългови ценни книги и предоставените заеми, притежаваните акции и други форми на собственост, вземанията и задълженията, получените заеми и собствения капитал – общо 23 показателя. Обект на изследване ще бъдат нефинансови предприятия независимо от юридическата им форма.

Достъп до финансиране за МСП и новосъздадени предприятия:

➤ Въпреки че по отношение на достъпа до финансиране на МСП България е оценена благоприятно в сравнение със средното за ЕС ниво, в тази област има потенциал за подобрене. Мерките за подобряване на достъпа до финансиране на МСП и новосъздадени предприятия са в три направления – развитие на вече стартиралите структурирани финансови инструменти по инициативата Джереми, по-активно мобилизиране на потенциала на Българската банка за развитие (ББР) и подобряване на достъпа на МСП до обществени поръчки;

➤ По предварителни данни през 2013 г. чрез финансовите инструменти по инициативата Джереми са подкрепени над 4200 транзакции за МСП. По дълговите

финансови инструменти са кредитирани 4160 МСП на обща стойност 358.4 млн. евро (дял на публичния ресурс – 122.7 млн. евро). По дяловите финансови инструменти е предоставено първоначално финансиране на 56 МСП на стойност 2.87 млн. евро;

➤ ББР изпълнява правителствена политика за насърчаване на МСП, като предоставя гаранции и нисколихвени кредити за МСП, стартиращи предприятия и микропредприятия, обратно и инвестиционно кредитиране на земеделци и кредити за малки производители в райони с висока безработица. Банката участва и в програма за експортно застраховане, като предоставя допълнителни преференции за лихви по кредити за фирми със застраховка в Българската агенция за експортно застраховане (БАЕЗ);

➤ В края на март 2014 г. е изготвена Стратегия на ББР за 2014-2019 г., която цели да трансформира банката в пълноценна банка за развитие и да увеличи капацитета ѝ за подкрепа на икономиката. Стратегията е разделена на две фази – първата, обхващаща периода до края на 2014 г., предвижда реструктуриране и въвеждане на нови функции, а в рамките на втората фаза дейността ще се насочи към ускорено нарастване на обема на финансиране в подкрепа на икономиката;

➤ През 2013 г. са предприети мерки за подобряване достъпа на МСП до публичен ресурс. Промените в Закона за обществените поръчки опростяват изискванията за подизпълнители на проекти, финансирани с публични средства, както и гаранции за осигуряване заплащането на подизпълнителите на обществени поръчки.

По отношение на *специфична за страната препоръка б*:

Усвояване на фондовете на ЕС:

➤ През юли 2013 г. Министерския съвет прие план за действие за минимизиране на риска от загуба на средства и ускоряване на усвояемостта по оперативните програми за периода 2007-2013 г. В резултат от това, реално изплатените разходи, както и сертифицираните разходи по програмите, съфинансирани от Структурните и Кохезионния фондове (СКФ) се увеличават с 14% за полугодieto до края на 2013 г. Очакваните загуби от автоматично освобождаване на средства по СКФ са намалени около 8 пъти и се очаква да бъдат под 7.7 млн. евро;

➤ На 02.04.2014 г. Министерския съвет прие Постановление за създаване на комитети за наблюдение на Споразумението за партньорство на РБ и на програмите, съфинансирани от Европейски структурни и инвестиционни фондове, за програмен период 2014-2020 г. Предстои приемането на Постановление на Министерския съвет за определяне на реда за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по програмите, съфинансирани от Европейски фонд за регионално развитие, Европейски социален фонд и Кохезионния фонд на ЕС за периода 2014-2020 г. и Постановление на Министерския съвет за условията и реда за определяне на изпълнител от страна на бенефициенти на безвъзмездна финансова помощ от Европейски фонд за регионално развитие, Европейски социален фонд, Кохезионния фонд, Финансовия механизъм на Европейско икономическо пространство. Същите бяха представени за обществено обсъждане и са изготвени в консултация с компетентните институции и социално-икономическите партньори, Националното сдружение на общините в Република България и представители на неправителствени организации.

Разиширяване на предварителния контрол на обществените поръчки:

➤ През 2012 г. бе променен първоначално въведения модел на контрол, при който контрола се извършваше едноетапно, като се проверяваха проектите на документации за откриване и провеждане на процедурите. След промяната той се осъществява на два етапа, като е въведен механизъм за обратна връзка, чрез който се проследява изпълнението на

указанията на Агенция за обществени поръчки. Първият етап обхваща проверка на проектите на обявлението за поръчката и на методиката за оценка на офертите преди откриване на процедурата. На втория етап се прави оценка за съответствие на вече публикуваните документи с изискванията на закона и с препоръките на Агенция за обществени поръчки. Данните показват, че през 2013 г. са обработени над 37 пъти повече преписки спрямо 2009 г., а нарастването спрямо 2012 г. е със 71 на сто. На този фон следва да се има предвид, че увеличението при обявените поръчки е с около 17 на сто на годишна база;

➤ Понастоящем се разработва Национална стратегия за развитие на сектора обществени поръчки за периода 2014-2020 г. и стартира изготвянето на проект на нов рамков Закон за обществените поръчки, с който ще се въведат наскоро приетите европейски директиви в областта. Стратегията и законопроектът целят повишаване на ефективността и законосъобразността при възлагането на поръчки и са в отговор на препоръките на Европейската комисия, свързани със състоянието и напредъка в областта, както и в изпълнение на предварителните условия по Споразумението за партньорство;

➤ С цел намаляване на риска от нередности при възлагането на поръчки в стратегията са заложили мерки в следните пет области: законодателство, практика по прилагане на законодателството, публичност и прозрачност на обществените поръчки, укрепване на административния капацитет и професионализма в сектора и контролна система;

➤ През 2014 г. чрез промяна в действащия закон, се очаква разширяване в обхвата на предварителния контрол върху обществени поръчки за строителство над европейските прагове, които се финансират със средства от националния бюджет. Впоследствие, с приемането на изцяло нов закон се очаква да се разшири допълнително обхватът на предварителния контрол, така че да бъдат проверявани технически спецификации, избрани на случаен принцип поръчки на ниски стойности, както и някои изключения от приложното поле на закона, респ. директивите. Предвижда се новият рамков закон да се приеме от НС до средата на 2015 г. и да влезе в сила от началото на 2016 г.[3].

Обобщавайки всичко разгледано до тук можем да посочим, че определянето на бюджетната политика не е въпрос само на политика. Бюджетната политика има трудна задача и едва ли ще намери перфектното решение. Не всички възможни политики са еднакво добри. Ефективността на ресурсното държавно осигуряване на обществени блага, както и в частния сектор, е проблем на степенуване и икономическият анализ може да ни помогне в търсенето на най-доброто решение [2]. Своевременното транспониране на европейските директиви в българското законодателство водят до намаляване на административната тежест, насърчаване на предприемачеството, свиване на „тесните места“ и възможностите за злоупотреби.

Благодарности:

Настоящият доклад е частично финансиран от проект РД-08-249/14.03.2014 г., параграф „Научни изследвания“ на Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

ЛИТЕРАТУРА

1. Николова, Н., Основи на финансите, София, 2009 г.
2. Мъсгрейв, Р., Държавни финанси – теория и практика, издателство „Отворено общество“, София, 1998 г.
3. URL: <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=762> – Национална програма за реформи на Република България в изпълнение на стратегията „Европа 2020“. Актуализация за 2014 г.
4. URL: http://money.bg/news/id_1460082847
5. URL: <http://special.bg/?Channel=2&Issue=1051&Category=1&Article=481267>
6. URL: <http://www.bg-finansi.info/dfinansi28.html>
7. URL: <http://www.bg-finansi.info/dfinansi29.html>